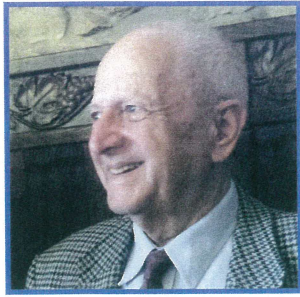

Brez čebel ne bo življenja

Peter Kozmus, Boštjan Noč, Karolina Vrtačnik
v sodelovanju s 66 najpomembnejšimi imeni s
področja čebelarstva iz 32 držav sveta

zasl. prof. dr. Andrej Šalehar
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta,
Oddelek za zootehniko, Domžale, Slovenija

Anton Janša, učitelj čebelarstva

Anton Janša se je rodil 20. maja 1734 na Breznici na Gorenjskem (Slovenija) kot tretji od devetih otrok, v okolju, kjer je bilo čebelarjenje že stoletja dobro razvito. Pri Kuharjevih, kakor se je pri hiši reklo po domače, so tradicionalno čebelarili. Po očetovi smrti leta 1752 je skrb nad čebelami prevzel tedaj osemnajstletni najstarejši sin Anton. Kakor sam piše, so ga čebele s svojim redom in pridnostjo pritegnile, da jih je opazoval in spoznaval njihove skrivnosti. Na osnovi svojih spo-

znanj je dopolnjeval postopke gojenja in oskrbovanja čebel po gorenjskem načinu čebelarjenja, ki je tako postopoma preraslo v Janšev čebelarski nauk. Bil je vešč tudi slikanja. Leta 1766 se je na Dunaju skupaj z bratom Lovrom vpisal na Bakrorezno risarsko šolo, kjer se jima je naslednje leto pridružil še brat Valentin. Oba Janševa brata sta pozneje postala profesorja na tej šoli. Anton Janša pa čebelarjenja ni pozabil, s seboj na Dunaj naj bi pripeljal tudi 16 panjev čebel. Leta je 1769 se je javil na razpis spodnjeavstrijske ekonomske družbe, ki je iskala dva čebelarska mojstra. Janša, ki je takrat že znal nemško, je bil sprejet za čebelarja, kar je dovolila tudi cesarica Marija Terezija. V tem letu je ustanovila prvo čebelarsko šolo v Augartnu, ki je bila prva avstrijska kmetijska šola in prva čebelarska šola na svetu. Janša je še isto leto odpeljal čebele meseca avgusta na Moravsko polje na ajdovo pašo in pridelal veliko medu. 6. aprila 1770 je cesarica Marija Terezija imenovala Antona Janšo za c. kr. učitelja čebelarstva in potovalnega učitelja za čebelarstvo. Bil je prvi učitelj čebelarstva na svetu! Na čebelarski šoli v Augartnu je potekal brezplačni pouk od aprila do septembra, teoretični vsak dan od 6. do 7. ure popoldne, čez dan pa je bil Janša na razpolago za vprašanja, nasvete in praktične predstavitve. Proti jeseni, konec meseca julija oziroma na začetku avgusta se je šola skupaj s čebelami preselila na Moravsko polje na ajdovo pašo, kar v tem okolju do Janše

ni bilo poznano in so ga poimenovali Janšev oziroma kranjski način. Janša in njegovo čebelarjenje sta bila v ospredju medijske pozornosti in med njimi je objava v Realzeitungu 4. marca 1771, kjer je zapisano: »Vojvodina Kranjska je že nekaj let v čebelarstvu pred drugimi cesarsko-kraljevskimi dednimi deželami.«

Janša je spomladi leta 1770 za učne namene, da bi poslušalcem lahko pokazal praktično rokovanje pri čebelarjenju, sam nabavil 16 panjev. Leta 1771 je imel v šolskem čebelnjaku že 66 panjev in v letu 1772 okoli 300 panjev. V zapuščinskem zapisniku po Janševi smrti je zapisano, da je Janša zapustil 194 panjev. Kakor je bilo že zapisano, naj bi 16 lesenih kranjskih panjev s čebelami pripeljal s seboj od doma z Breznice. Kranjske čebele z Gorenjskega naj bi bile potemtakem na čebelarski šoli v Augartnu.

Božidar Jakac: Anton Janša (Objava v
Čebelarskem terminološkem slovarju, 2009)

Janševi knjigi sta uvrščeni med pomembnejše knjige klasičnega svetovnega čebelarskega slovstva

Janšev čebelarški nauk je temeljil na znanju gorenjskih čebelarjev, ki so čebelarili v lesenih kranjskih panjih (kranjičih), poslikavali so panjske končnice, dobro so poznali kranjske čebele, kot prvi na svetu tudi praho matice s troti v zraku in prevažali čebele na posebnih vozovih na pašo. Janša je zavrnil zmote o trotih, poznal je funkcijo posameznih članov čebelje družine v panju in je med začetniki nakladalnega čebelarjenja. Rihar (1994) je zapisal: »Janša je v nakladalnem panju lahko ohranil celovitost družine. Gradilno in nabiralno vnemo čebel je uravnaval s povečevanjem prostornine panja, s tem pa je preprečil tudi rojilno razpoloženje. Panj je povečeval navpično z nakladami, podkladami in medkladami. Zaradi bioloških značilnosti, da namreč čebele v sredini ne pustijo praznega prostora, daje prednost le enemu postopku, vstavljanju medklad. Prav v tem je srčika skrivnosti njegovih uspehov.«

Vse to je Janša učil številno poslušalstvo in pri tem uporabljal svoje pripomočke (prestrezalo za roje in drugo). Znana je njegova čebelarška zapoved: »Ne morim čebel, da bi dobil medu in voska, temveč jih ohranim čvrste in zdrave, da mi prihodnje leto zopet nabirajo med.« Janšev čebelarški nauk se je hitro širil, tudi zaradi obilnih pridelkov medu, in imel je vse več posnemovalcev. Realzeitung je 21. avgusta 1773 poročal, da bo za razširitev gojenja čebel vsem kmetom v spodnji Avstriji, ki bodo imeli konec aprila 1774 vsaj petnajst čebeljih panjev in bodo gojili čebele po odličnem postopku čebelarškega učitelja Janše, izplačana nagrada dva cesarska dukata.

V spomin Antonu Janši je v parku Augarten na Dunaju postavljena spominska plošča. Leta 2016 je bil z Dunaja v Rače pri Mariboru izveden »čebelarški« kolesarski maraton pod vodstvom Maje Zupan. Kolesarje je sprejel tudi slovenski veleposlanik na Dunaju dr. Andrej Rahten

Janša poučuje čebelarstvo v Augartnu

Leta 1773 je Janša izdelal načrt in predlog za čebelarško družbo, kar pa ni bilo sprejeto. Prosil je tudi za pomočnika, a prošnja je bila rešena po njegovi smrti. Janša je umrl 13. septembra 1773 za posledicami vročinske bolezni in je pokopan na pokopališču fare Sv. Leopolda v Augartnu.

V nemščini je napisal dve knjigi - učbenika:

- Razprava o rojenju čebel (1771) – ponatisi: 1774, 1775 in 1925; prevodi: v poljski, madžarski, češki in angleški ter slovenski jezik.
- Popolni nauk o čebelarstvu (1775) – ponatisi: 1777, 1790, 1807, 1900 in 1994; prevodi v slovenski jezik (prvi že leta 1792). Izdal jo je Janšev učenec in novi učitelj čebelarstva Jožef Münzberg dve leti po Janševi smrti, rokopis so našli v zapuščini.

Janševi učenci so bili glasniki njegovega čebelarškega nauka, učitelji na novih čebelarških šolah, kjer se je smelo učiti samo po preizkušeni načelih, po katerih je učil prvi čebelarški učitelj Janša (Dunajsko Novo mesto, Praga, Brno, Gradec, Lvov in drugje) in pisci sodobnih čebelarških knjig. Janšev čebelarški nauk je že leta 1774 objavil v svoji knjigi Janšev učenec Kratzer, ki jo je izdal pod motom »nov način avstrijskega gojenja čebel«. Med pomembnejšimi Janševimi učenci so bili: Johan Avgustin Kratzer, J. M. Müller, Tomaž Wildman, Georg Rohrmoser, Martin Kuralt, Franz Joseph Pösel, Johann Riem, Joseph Münzberg in drugi.

Sv. Ambrož na panjski končnici v Janševem čebelnjaku (foto: dr. Andrej Šalehar)

Delo na polju; panjska končnica v Janševem čebelnjaku (foto: dr. Andrej Šalehar)

Janšev čebelarški nauk je našel svoje mesto tudi v čebelarškem patentu, ki ga je 8. aprila 1775 zaukazala Marija Terezija. V dodani odredbi: Instrukcija za čebelarške mojstre je v drugi točki zapisana zahteva, da se pri naročilu čebelnjakov s potrebnimi panji upoštevajo preizkušena načela prvega dunajskega čebelarškega učitelja Janše.

Janšev čebelarški nauk ima temeljno izhodišče v nenapisanem čebelarškem znanju in izkušnjah gorenjskega kmeta, ki ga je Janša dopolnil s svojimi iskanji zakonitosti biologije in načinov gojenja kranjskih čebel ter iznajdbami. Svoje znanje in praktične izkušnje je posredoval številnim učencem in tako spodbudil ter prispeval k razvoju modernega svetovnega čebelarstva.

Reference so dosegljive na spletni strani: <https://beebooks.si/>.

Leta 2003 je bil obnovljen Janšev čebelnjak. Obnovo je vodila Čebelarška zveza Zgornje Gorenjske v tesnem sodelovanju z občino Žirovnica na čelu z njenim županom Francem Pfajfarjem

Ne morim čebel, da bi dobil medu in voska, temveč jih ohranim čvrste in zdrave, da mi prihodnje leto zopet nabirajo med.

tekst iz § 174. – Janša, Anton: Popolni nauk o čebelarstvu